

Forstå Danmarks økonomi:

(1) Udvikling og begreber i dansk økonomi

Martin Paldam

Økonomisk Institut

URL: <http://www.martin.paldam.dk>

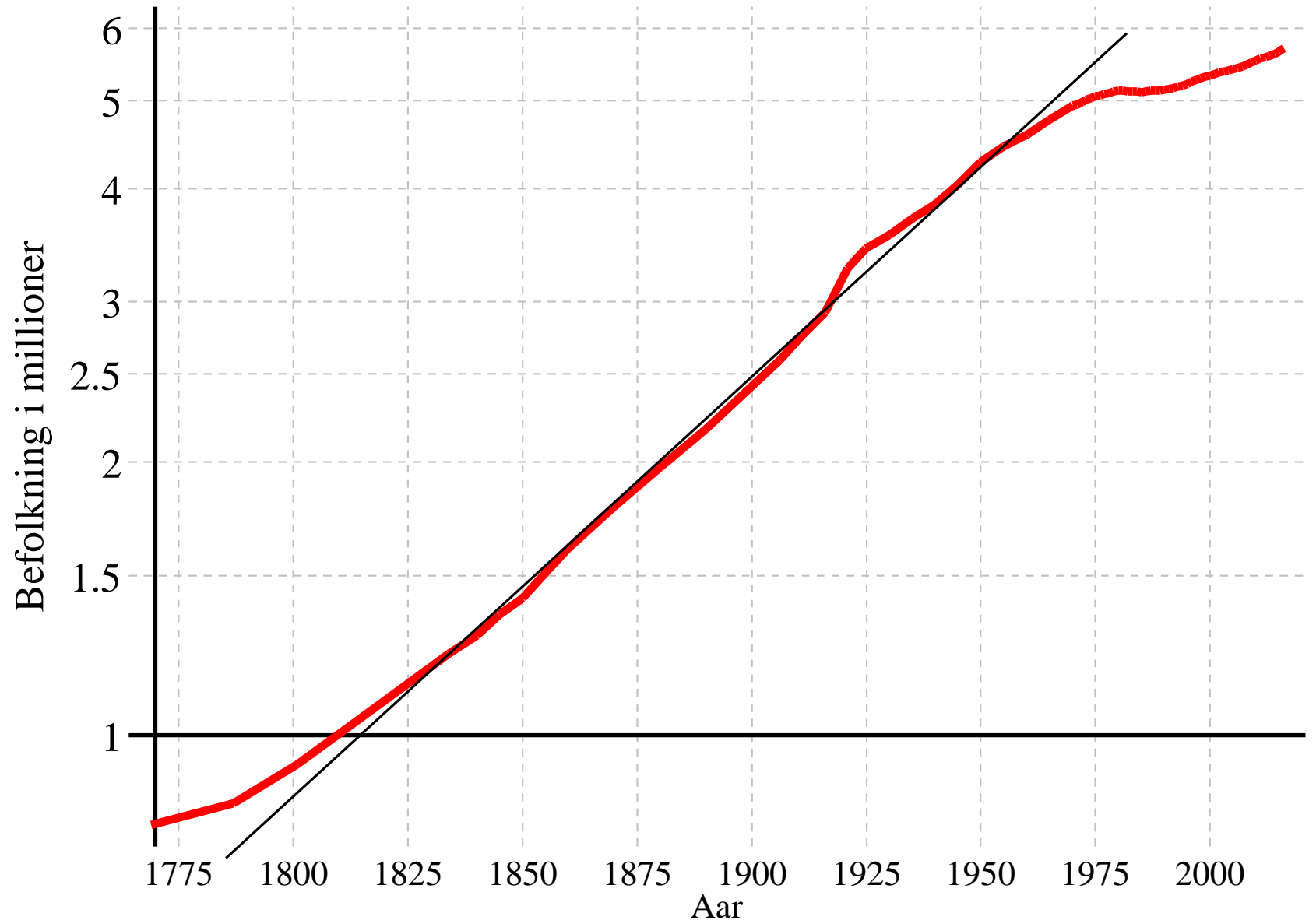
Hovedemner

- Befolkningen: stiger langsomt
- Samfundssystem: rig, kapitalistisk, velfærdsstat
- Nationalregnskabet og pristal
- Faktorfordelingen
- Grå økonomi
- Globalisering og udenrigshandel
- Civilsamfund
- Ansvarlig ledelse (relativt)

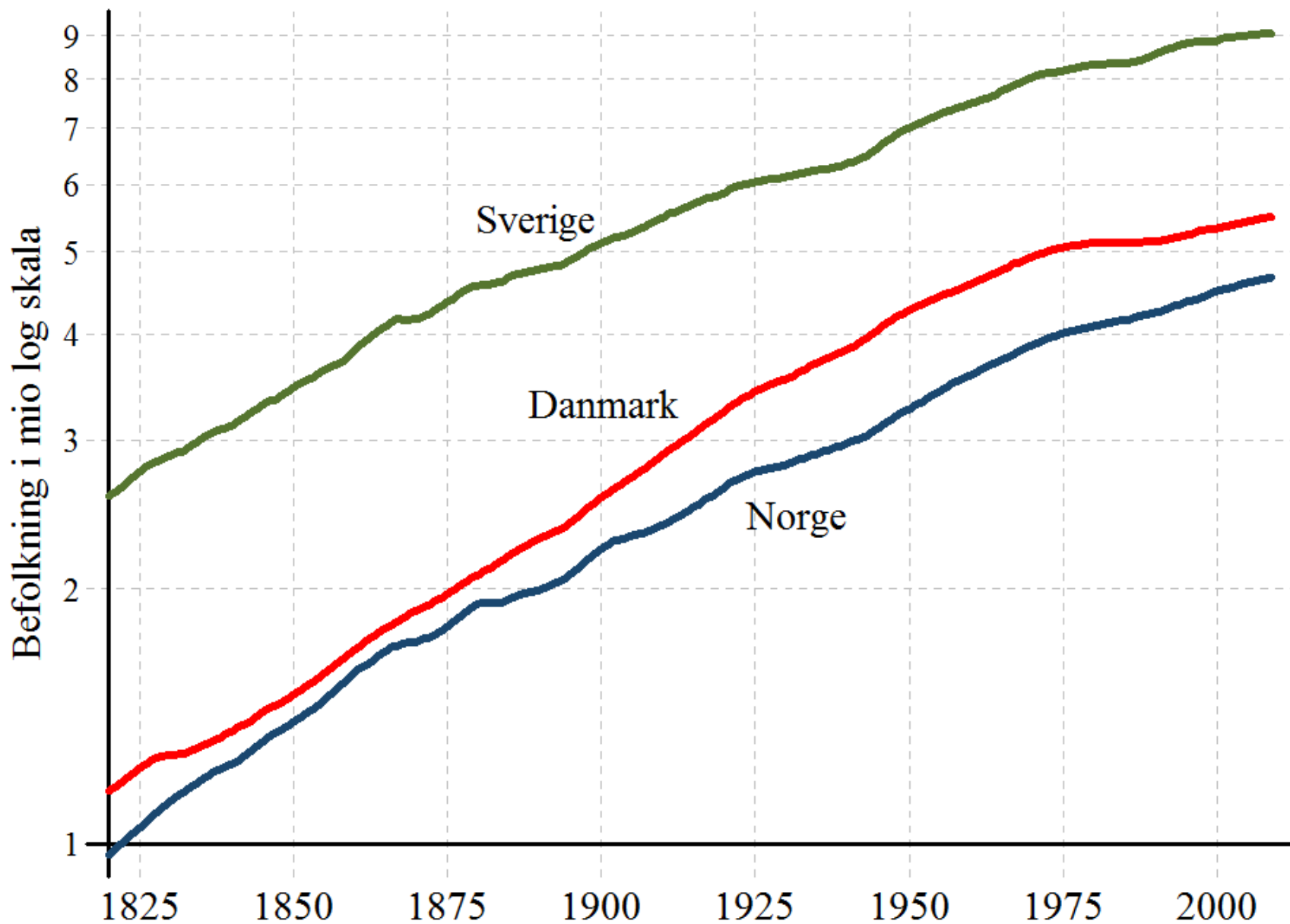
Befolkningen: Fra 1 mio i 1800 til nu 5.7 mio

- Lille fødselsoverskud
- Fødsler 57'000 og døde ca 53'000

- Vi lever længere.
- Udvandring aldrig stor 2-3'000?
- Større men mange kommer tilbage

- Indvandring netto på 10'000 p.a. siden 1980

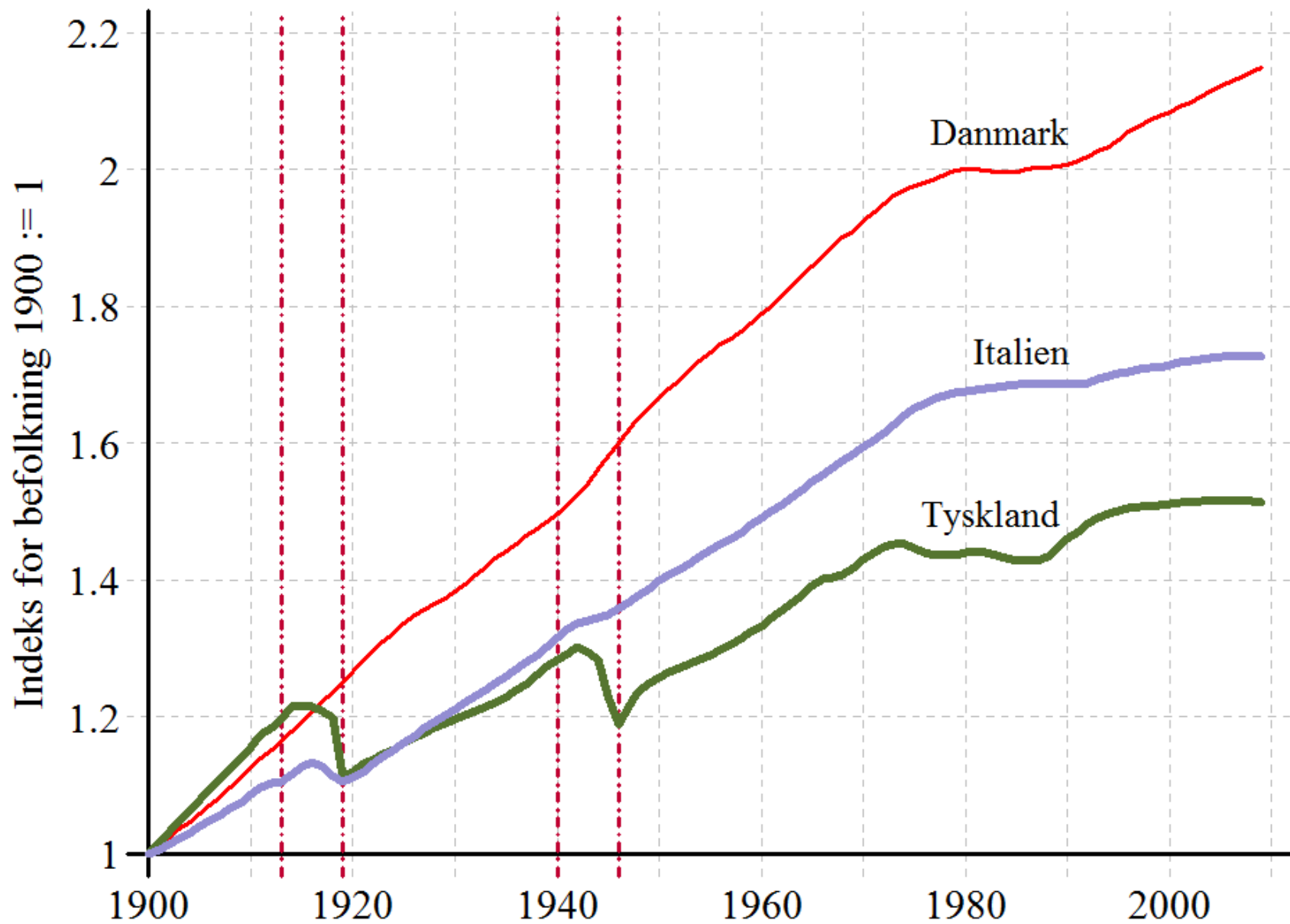
Befolkningen, jævn vækst. nu mindre

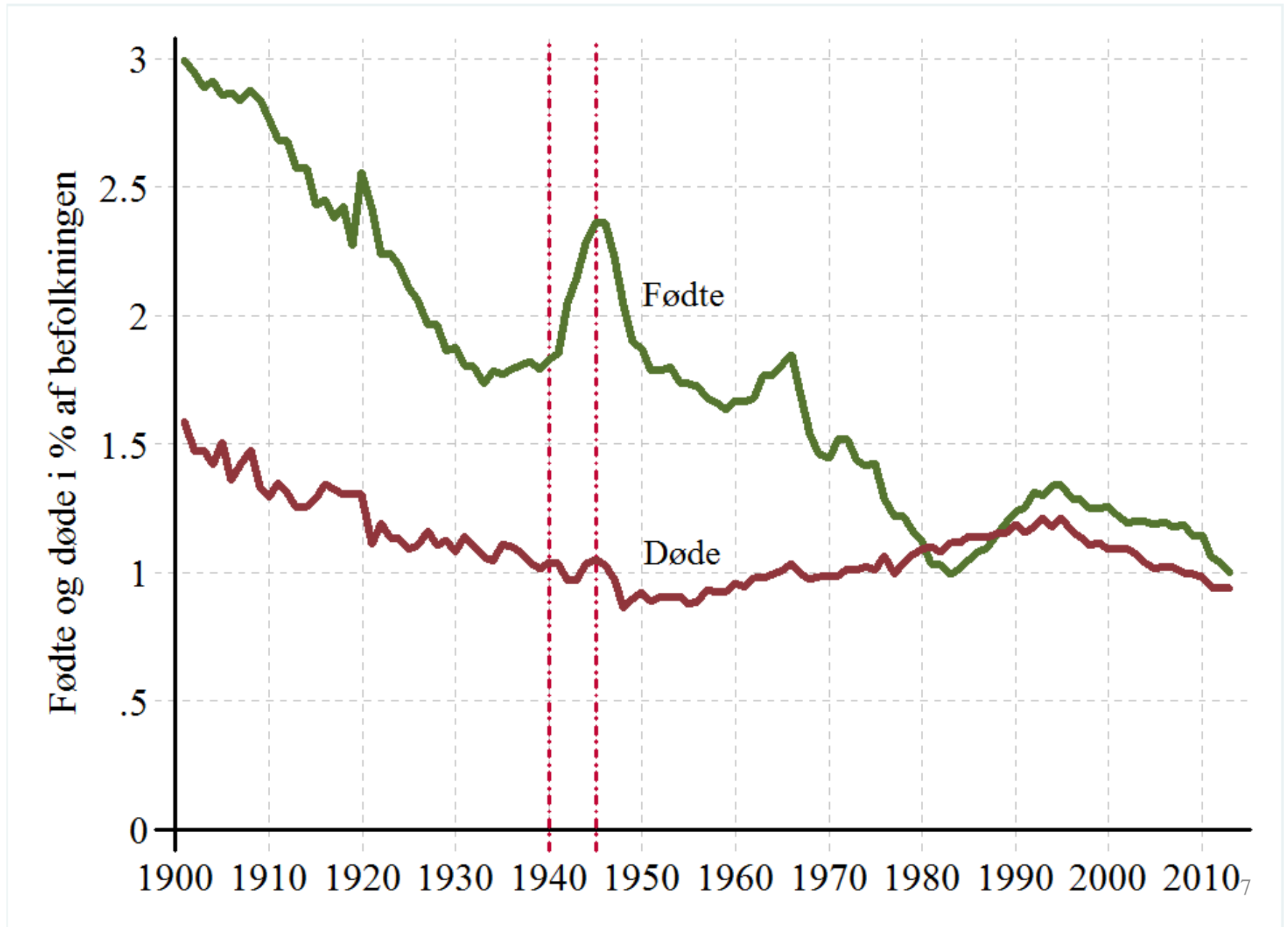
I sammenligning: som andre rige lande uden krige

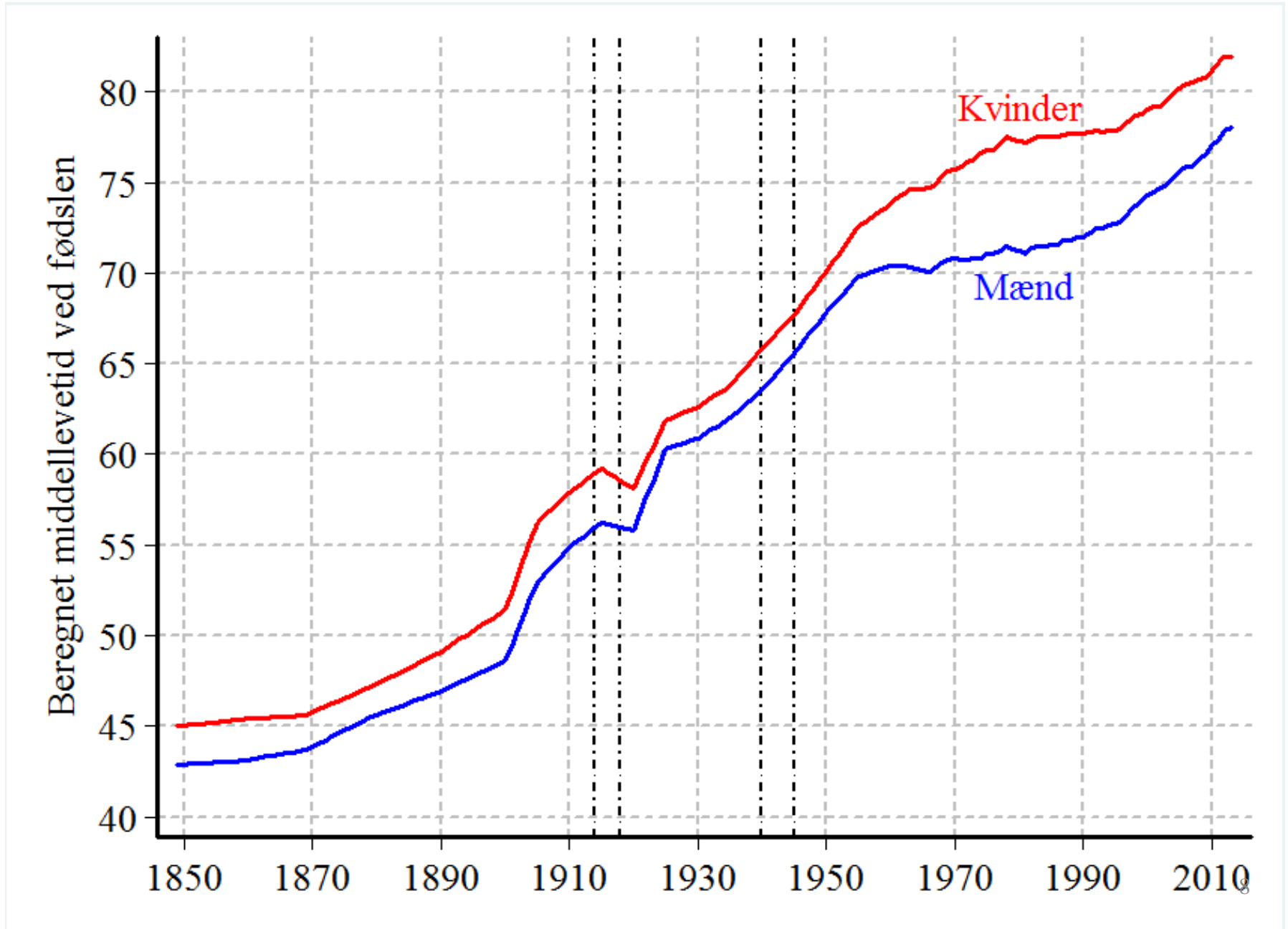
I sammenligning med Tyskland krige og få børn

Sidste 5 år: Fødsler 58'000 og døde ca 53'000

Beregnet levetid ved fødslen: Dødeligheds-tabel hvert år

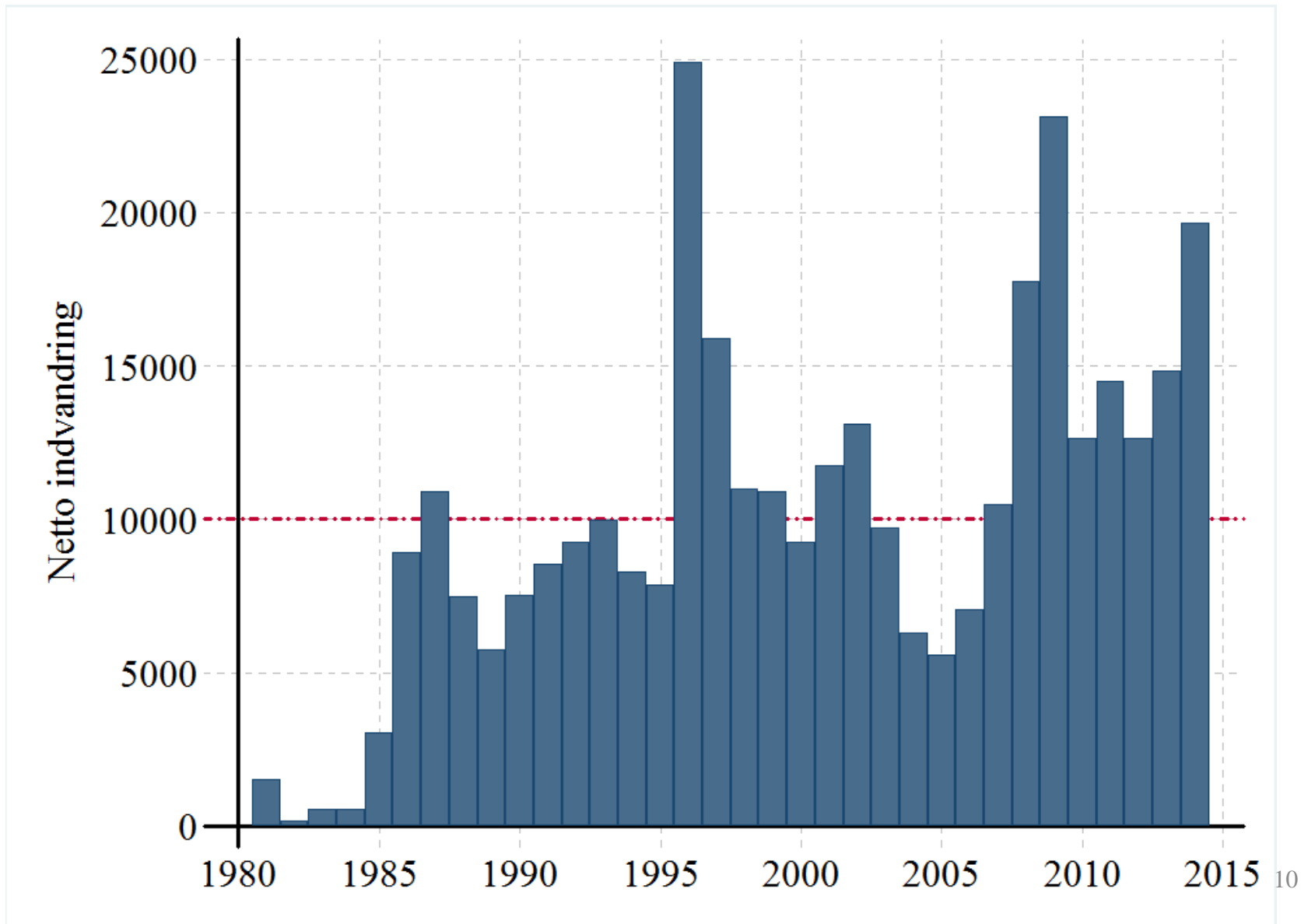

Ældrebyrden: I Dk ikke så slemt

- 5% flere over 65. Ok vi kan arbejde længere
- Ca 10% flere over 80. Det bliver dyrt.
- Mange lande hvor det er værre, jf Tyskland og Italien

Indvandring: Kumulerer til 620.000

Hvor 2/3 af sum er fra ikke-vestlige lande

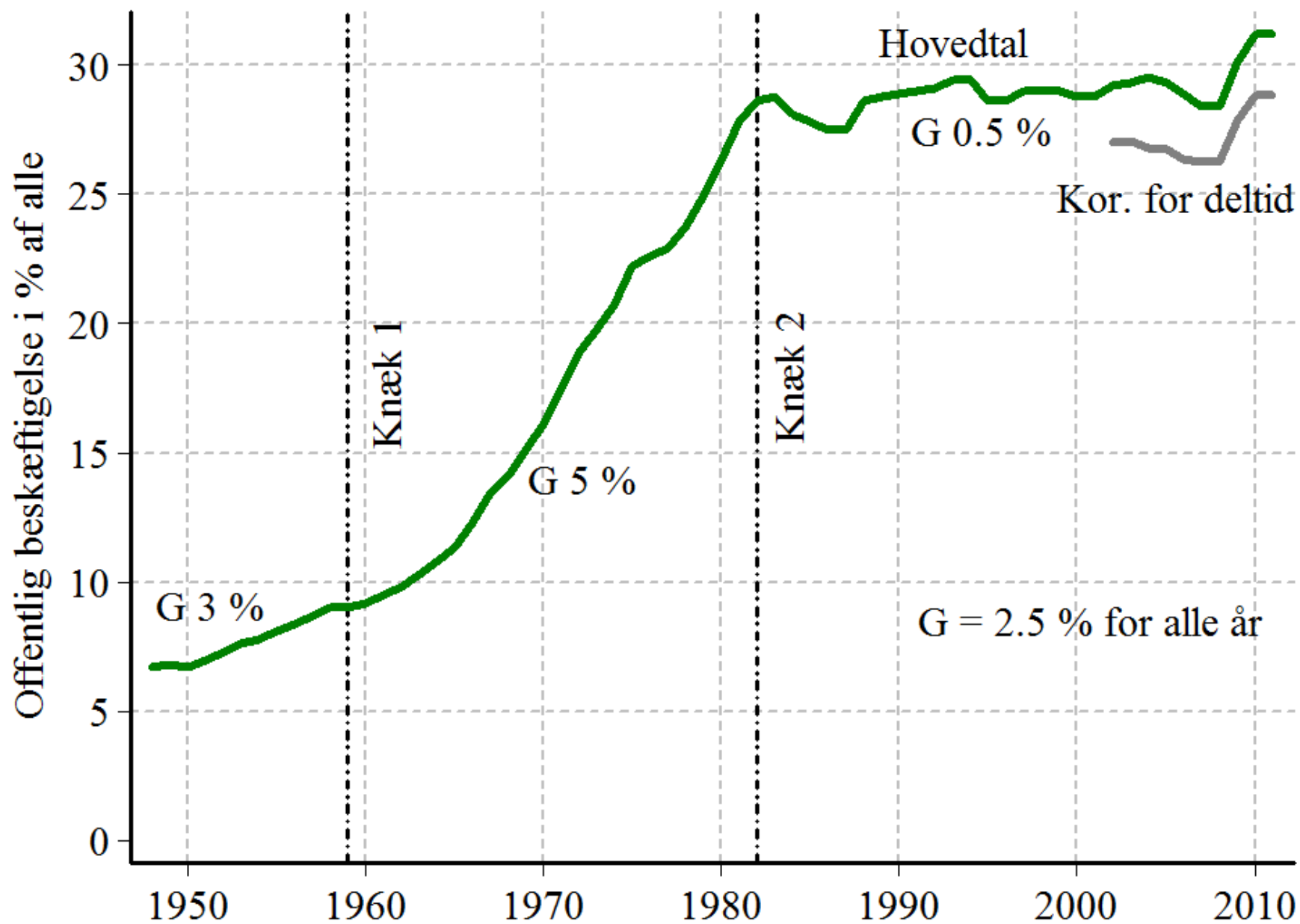

Samfundssystem:

Danmark er en rig, kapitalistisk velfærdsstat

- Rig: længe på top 10 listen (måske 12-14)
  - Men de rige lande er blevet mere og mere ens
- Klar grænse mellem offentlig og privat sektor
- Privat sektor: sikker ejendomsret og fri handel
  - meget få statsvirksomheder i privat sektor, dvs. Landbrug, industri, handel og finans-sektoren
- Offentlig sektor: (a) Stor produktion af de fleste traditionelle offentlige goder (dog ikke forsvar)
  - (b) Stor omfordeling → (c) høje skatter

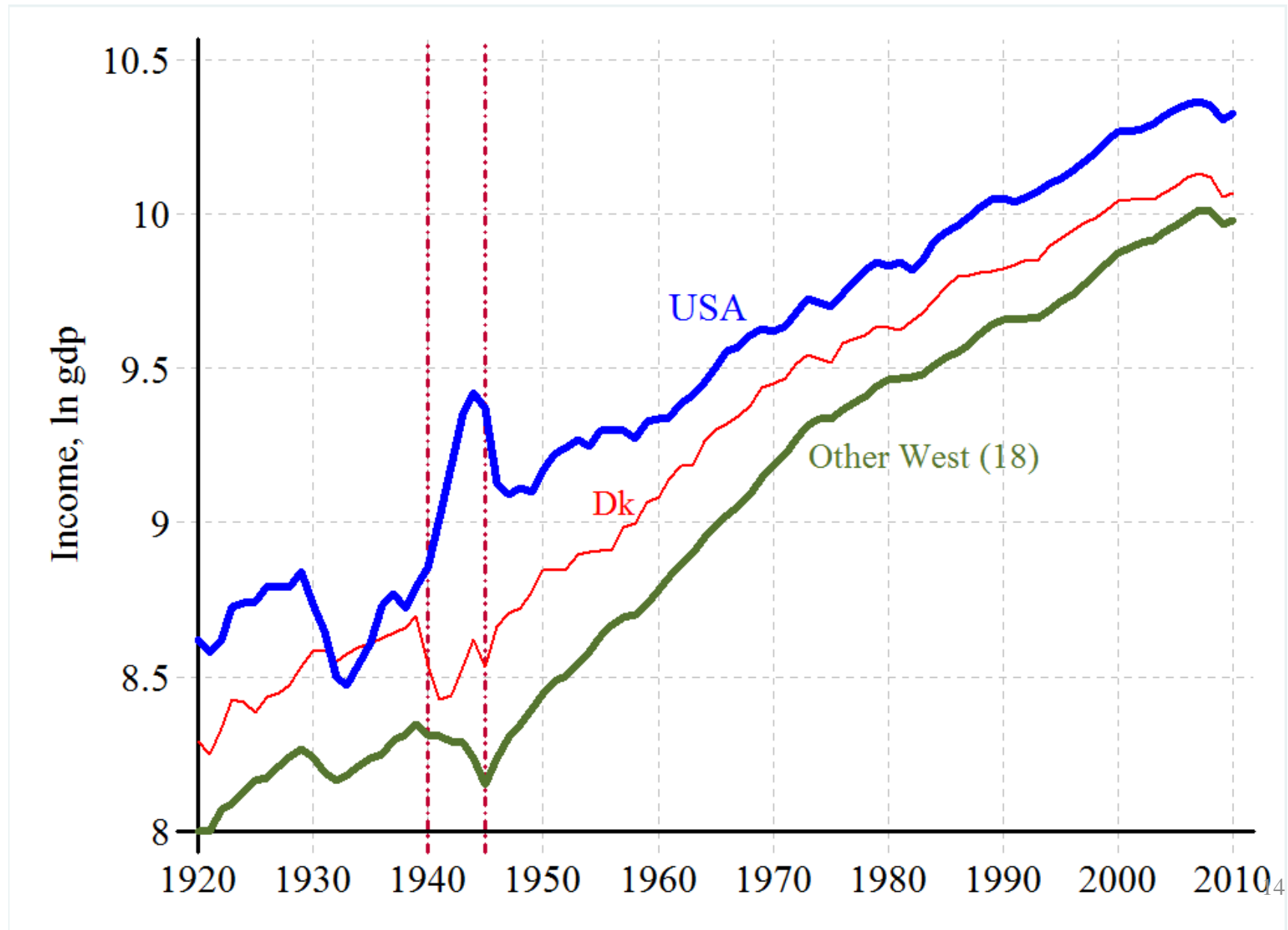
Offentlige beskæftigelse

Velfærdsstat kom sent, men meget hurtigt

- Hvorfor så hurtigt?
- Urbanisering sent
- Kvinder ud på arbejdsmarkedet
  - De arbejde på landet
  - Arbejderkvinder arbejdede
  - Middelklassekvinder hjemmegående
  - Enorm stigning i middelklassen
  - Hjemmearbejdet mekaniseres, hushjælp dyrere
  - Så også på arbejdsmarkedet

Rig: Mellem USA og andre vest. Lidt ned til slut

Velfærdsstaten er af Nordisk type

- I EU-landene syd for os er de fleste sociale ordninger via obligatoriske forsikringsordninger
- I Danmark er en stor del af de sociale ordninger via skatterne, dvs
- Der er kun et lille ‘optjenings-element’
- Der er indbygget omfordeling
- Det offentlige bliver større og kommer især til at se **meget** større ud
- Skatten bliver højere → marginals-katten også

Størrelser af velfærdsstaten

- Offentlig beskæftigelse: Godt 26% af BNP (det er 30% af beskæftigelsen). + 5% i smlgn. med EU i snit.
- Omfordeling også 26% af BNP. + 5% **OBS**
- Skattetrykket: ca 50% (dvs 2-3% underskud) sammenlignes med skatter + forsikringsbidrag + 8%

De to dimensioner:

Danmark er ret ekstrem i begge dimensioner

		Velfærdsstat:	
		Lille	Stor
Kapitalisme:	Lille		Cuba
	Stor	Hong Kong	Danmark

PS: Kapitalismen giver velstand
Velfærdsstaten give social tryghed

Flexicurity modellen: Let at fyre og ansætte, men gode ydelser til de fyrede. Også aktiv arbejdsmarkedspolitik.

Nationalregnskabet (siden krigen):

- Registreringssystem:
- Produktion = Indkomst faktorløn.
OBS: selvstændiges arbejde, vs afkast af investering og profit. 2-5% der driver værket, ...
- Produceres til forbrug, investering, lager og eksport
Obs: Investeringer er varige goder til produktion
Også varige goder til forbruget; Boliger
- Sælges for pris + lagerændringers pris
- Problem: Offentlige ydelser der gives væk. Må opgøres til omkostninger. Problem med produktiviteten.
- Produceres til producenten selv: **Imputeres**
Landbrug småt i dag, men boliger forrentning af investering.

Nogle nødder:

- Forsvaret: tys: én post
- Forurening er en omkostning? Dårligt registret (men småt)
- Resourceforbrug vs resoucerente? Resourcerente er med
- Kapitalgevinster. Jord laves ikke, men stiger i pris. Ej med
- Grønt nationalregnskab. Registreringssystem skal sikre, at det kan laves.
- Omfordeling er ikke produktion. Forsikringselskaber og banker opgøres minus ind og udbetalinger til kunder.
- Faktorregnskab: Løn Ok (70%), Restindkomster (30%)
slide 22-23 senere
- Husholdningernes produktion: UHA! Madlavning, børnepasning, ... det har man opgivet at medregne
Vækst? Fra at lave til at købe marmelade!

Den grå og sorte sektor

- Grå: Almindelig produktion, der skjules for skat.
Mon den bliver fanget af nationalregnskabet???
- Størrelsen: Rockwool 4-6%, Fritz Schneider 14%
Noget medregnes via tommelfingerregler
- Sorte: Kriminel produktion, der er en del skøn 1-2%
  - Er tyveri produktion eller omfordeling?
  - Lovligt spil er serviceydelse, det er ulovligt også.
  - Narko er en varer, der sælges.
  - Prostitution er en (legal) serviceydelse, der sælges
- Hvor meget sort medregnes: Noget medregnes nok???

Hvor præcist? $\pm 10\%$

- Bruges til at sammenligne over tid og mellem lande.
- Vigtigt samme internationale systemer.
- UN SNA: Sidste SNA 2008, næstsidste SNA 1993
- Revision i slutningen af 2016, sidste tal 2015
- Ny SNA revisioner bagud ... Typisk mere med!

- Kontor i Danmarks statistik med 28 medarbejdere men de får data fra alle 550 medarbejdere

- Over tid samme fejl hvert år, så væksten er ok

- Faste priser, pristanal over tid, PPP-indeks mellem lande

Før vi ser på tallene pristal: beregner de gennemsnitlige priser for en 'kurv'

- En kurv er en samling varer der giver gennemsnitsforbruget i år 1, hvor kurven koster K_1
- Når den samme kurv købes i år 2 koster den K_2
- Pristallet er 100 i år 1, og $100 \cdot K_2/K_1$ i år 2.
- Prisstigningen er $p = 100 \cdot (K_2 - K_1)/K_1\%$
- Man kan også lave kurven for år 2, og lave de samme beregninger. De to kurve er lidt forskellige.
- Så prisstigning målt med de to kurve er forskellig, men kun lidt, på to år. Det kaldes indeksusikkerheden. over to år f.eks. $p = 5 \pm 0.1$.
- Ser man over 20 år den ikke så lille f.eks. $p = 50 \pm 5$.

Mellem lande: Danmark og Italien: PPP-indeks

- En dansk kurv K_D en italiensk kurv K_I
- De er ret forskellige: Varerne har en forskellig kvalitet, folk køber forskellige varer, ...
- Eksempler: Friske grøntsager, rugbrød, grappa vs snaps. Obs: afgifter på biler
- Så de to indeks er ret forskellige.

- Indeksusikkerheden er stor
- Danmark og Svejs: ca 18% forskel $\pm$ 10%. Her er problemet at franken revaluerer så stærkt

Nationalregnskabet i millioner

Pr ind. 1,759/5,7 = 309'000 kr	2015	Procent
Ialt	1,759,564	100,0
Landbrug, skovbrug og fiskeri	21,636	1.2
Råstofindvinding (olie og gas mv)	25,940	1.5
Industri (snævert)	257,451	14.6
Forsyningsvirksomhed (el, gas, vand)	37,731	2.1
Bygge og anlæg	82,284	4.7
Erhvervsservice (advoktaer, forskning, reklame)	354,038	20.1
Information og komm. (forlag, medier, IT)	82,039	4.7
Finansiering og forsikring	108,465	6.2
Ejendomshandel og udlejning af erhvervs ejendom	39,886	2.3
Handel og transport mv.	134,779	7.7
Boliger (leje + tilregnet)	158,928	9.0
Kultur, fritid og anden service	396,155	22.5
Offentlig admin, undervisning og sundhed	60,232	3.4 ²⁴

Nogle sektorer: 'Ren' produktion vs serviceproduktion

- Landbrug, skovbrug og fiskeri. I dag 1,2%. **OBS**
  - Ned fra ca 25 i 1940. Landbrugstransitionen. Hvorfor:
  - Enorm produktivitet fremgang vs begrænset appetit
→ afvandring fra erhverv.
- Olie + gas. Op til max på 3% af BNP så langsomt ned
  - Nogen siger, at det ikke er netto, men forbrug af endelig ressource
- Industri: 14,6%. Top på 24% for 40 år siden **OBS**
- **OBS:** Fald overdrives:
  - Erhvervsservice 20% er vækstsektor
  - Information og IT 4.7%
  - Omdefineringer gør den rene produktion mindre.

Faktorfordelingen

Produktion → løn, kapitalaflønnning profit

Løn er løn for arbejdskraft og human kapital

- Grove tal: lønsum er 75% af BFI: $1760 \cdot 0,75 = 1320$
Lønsum indeholder 'tilregnet' løn til selvstændige
- Realkapitalen er ca 4 gange BNP
- $4 \times 5 = \text{ca } 20\%$ af BNP
- Rest er profit.
- En gnn-løn $1320/3 = 440'000$
- Hvor meget for en arbejder, uden uddannelse:
 $150'000 \rightarrow$ de $290'000$ er for human kapital.
- Aflønning af faktoren Human kapital: Ca 60% af lønsummen eller 45% af BNP.

Faktorfordeling: af netto BNP, brutto er 8% større

- Løn 75% delt i
  - Løn for ‘arbejde’ 25%
  - Løn for human kapital 45%
- + 8% imputeret løn til selvstændige
- Løn for kapital 17% delt i
  - Løn for finanskapital 12-14%
  - Profit 3-5%
  - Driver værket i kapitalistisk system
  - 1973-76 negativ: stor krise
- Grove skøn

Hvor stor er kapitalen

- Realkapital ca 3 gange BNP
  - Langvarige forbrugsgode kun boliger med
  - Ressourcer – ikke med
  - Boligmassen er ca 35% svarer til BNP
  - Ca 15% offentlig: veje, bygninger mv
  - Maskiner, fabrikshaller, lastbiler
- Humankapital: Lige så meget? OBS højere forrentning. Problem?

Serviceproduktion

- Offentlig ca 24% af BNP
- Privat ca 45% af BNP
- **Til sammen næsten 70%**
- En inhomogen gruppe: Kassedamer, rengøringsassistenter, ..., advokater, it-konsulenter, revisorer
- Lønningerne meget følsomme for human kapital, dvs uddannelse
- Produktion svær at måle. Eksport svær at måle
EDB-producenter, musikere, osv, sælger en fil, der sendes elektronisk. Måles via betalinger, fra regnskaber

Forholdet til verden: Globalisering

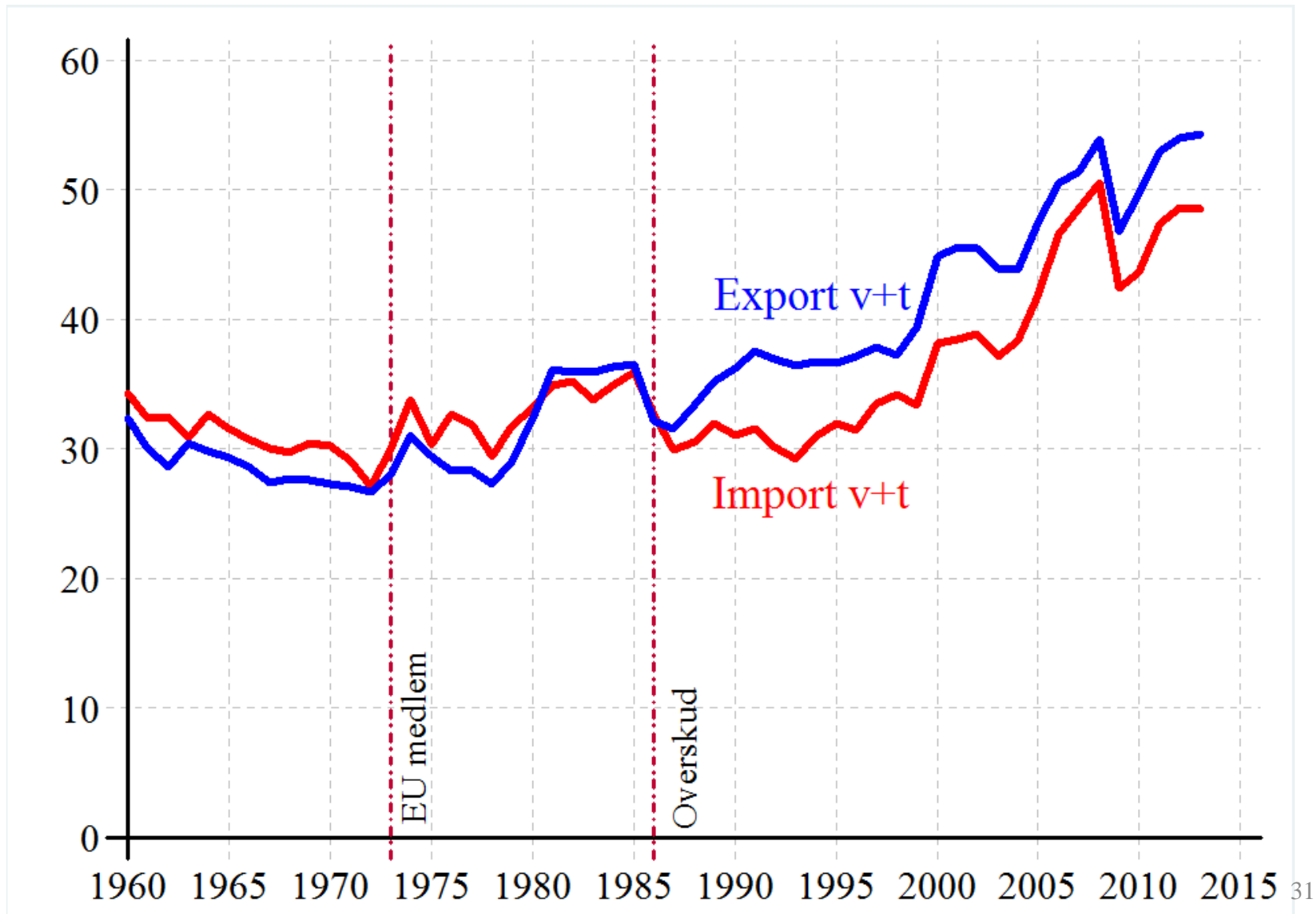
Dk bef 5,7/7500,0 dvs 0,08%

BNP 0,3%

- Varer og tjenesteydelser
- Finansielle strømme (kun nettogæld – den er 0)
- Informations strømme op op ...
- Politisk samarbejde

- KOF index

Lille åben økonomi: Udenrigshandelen

Historisk underskud siden 1900: **Vendt**

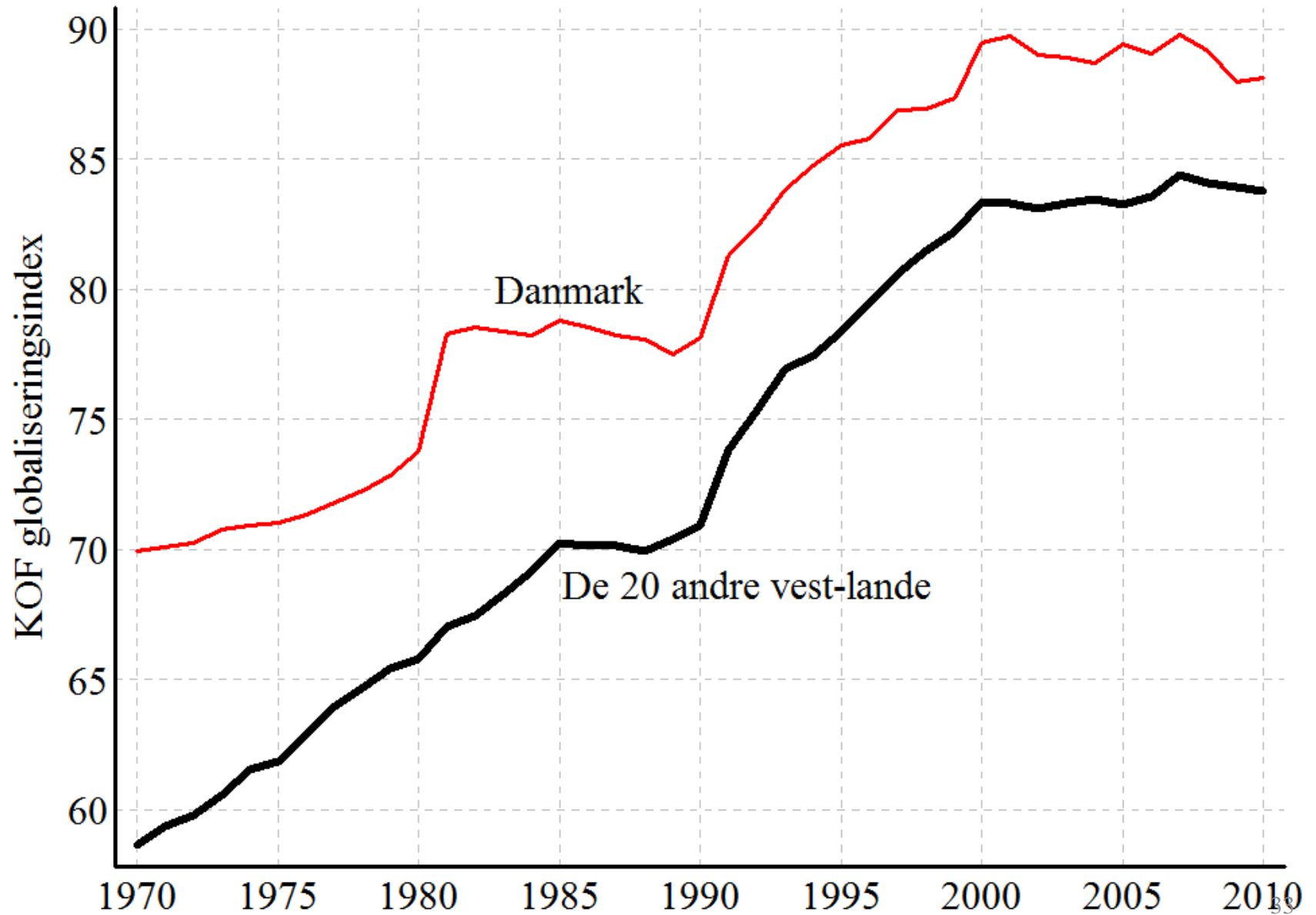

Udenrigshandel, bb 2013 (hvor BNP var 1551,994)

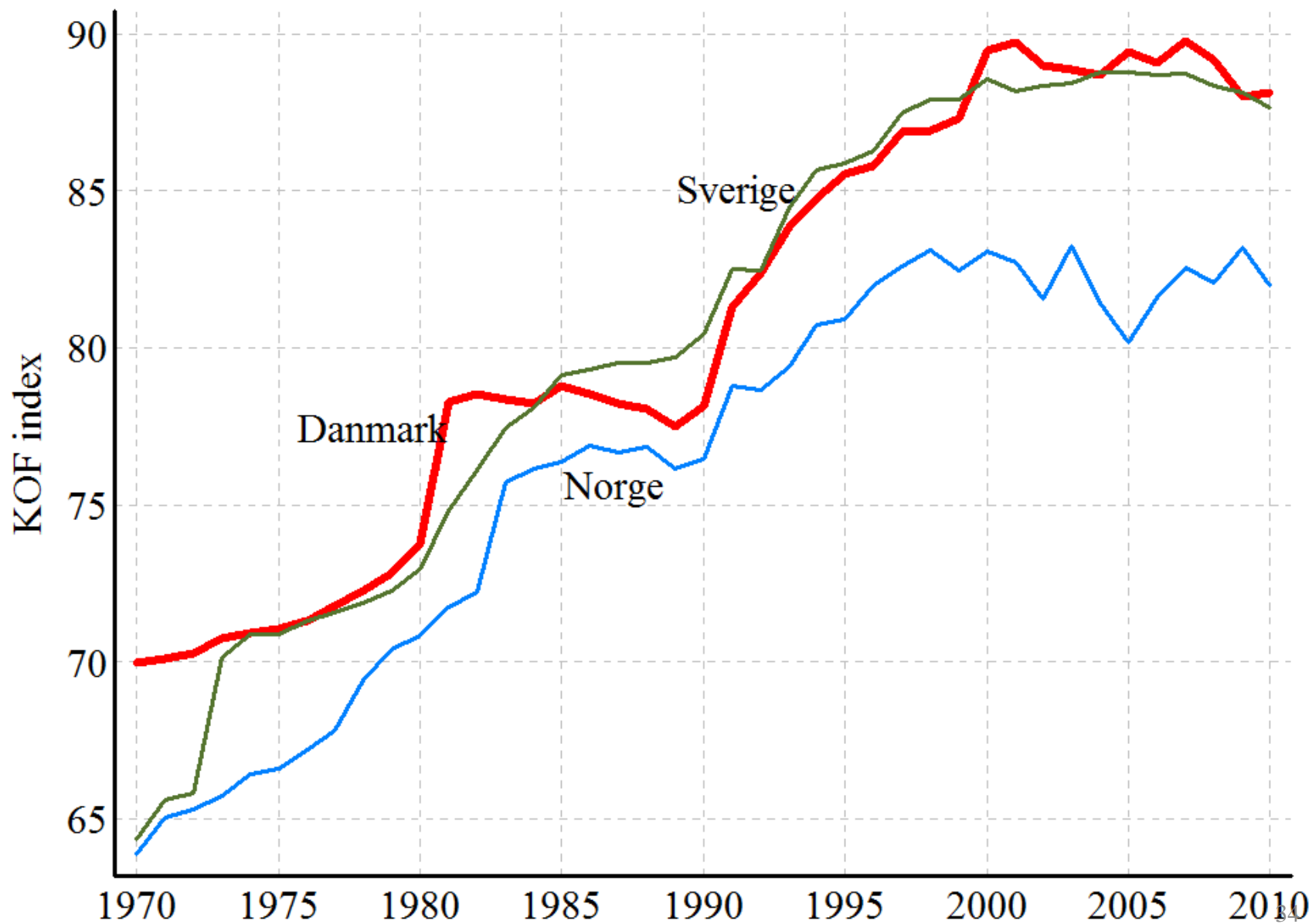
	Export (indtægt)	Import (udgift)
LØBENDE POSTER, VARER (FOB)	627	560
LØBENDE POSTER, TJENESTER	397	355
Søtransport	201	144
Lufttransport	21	18
Rejser	39	57
I alt	1024	916
LØBENDE POSTER, INDKOMST	182	115
LØBENDE POSTER, OVERFØRSLER	19	59
Løbende overførsler, andre	4	47

KOF globaliseringsindeks: Danmark og vesten i snit

Danmark og Norden

Grå økonomi: 5 eller 14%

- Ikke registret, men undersøgelser:
- Gunnar Viby: Spørgeskema
- Fritz Schneider: Internationale indikatorer
- OBS: Danmark verdens ærligste + høj tillid

- Danmark: bytte, betaling i kontanter ...
- Virksomheder: Verdens sorte huller
- Multinationale selskaber: Hvor dukker profitten op
- Novo Nordisk (pænt firma): Lovende licenser solgt til datterselskab i Svejts. Hvor går overskuddet hen?

SH, sorte huller i verdensøkonomien

- Opgørelse: I Europa Svejts + 10 dværge: Cypern (!), Luxembourg, Jersey, Guernsey, Andorra, Isle of Man, San Marino, Monaco, Gibraltar, Liechtenstein
- I resten af verden 80 til + adskillige amerikanske stater
- Mange er UK dependencies: Ovenfor + Cayman Isl, Turk and Caicos Isl., British Virgin Islands, etc.
- Lav skat + beskyttelse.
- Internationalt kapitalfond: Afdeling i SH
- Licenser: sælg (billigt) til afd. I SH, licensindtægterne kommer til SH og beskattes lavt.

SH, sorte huller

Mange beregninger: Få sikre

- Bank balancer M/Y under 1 i Dk, D, F, ...
- I SH typisk 10 og over + mange sagførere med selskaber i skufferne.
- I SH mange selskaber, der ikke producerer
- Firma X tager stort lån fra Y der har adresse i SH og en hemmelig ejer (der er Xs ejer)
- Dvs. egenkapital, der giver skattepligtigt afkast bliver til en rentebetaling, der kan trækkes fra.
- Internationale aftaler imod SH. Går EU ind for det?
- Går England ind for det?
- Mange smukke ord og aftaler, ...

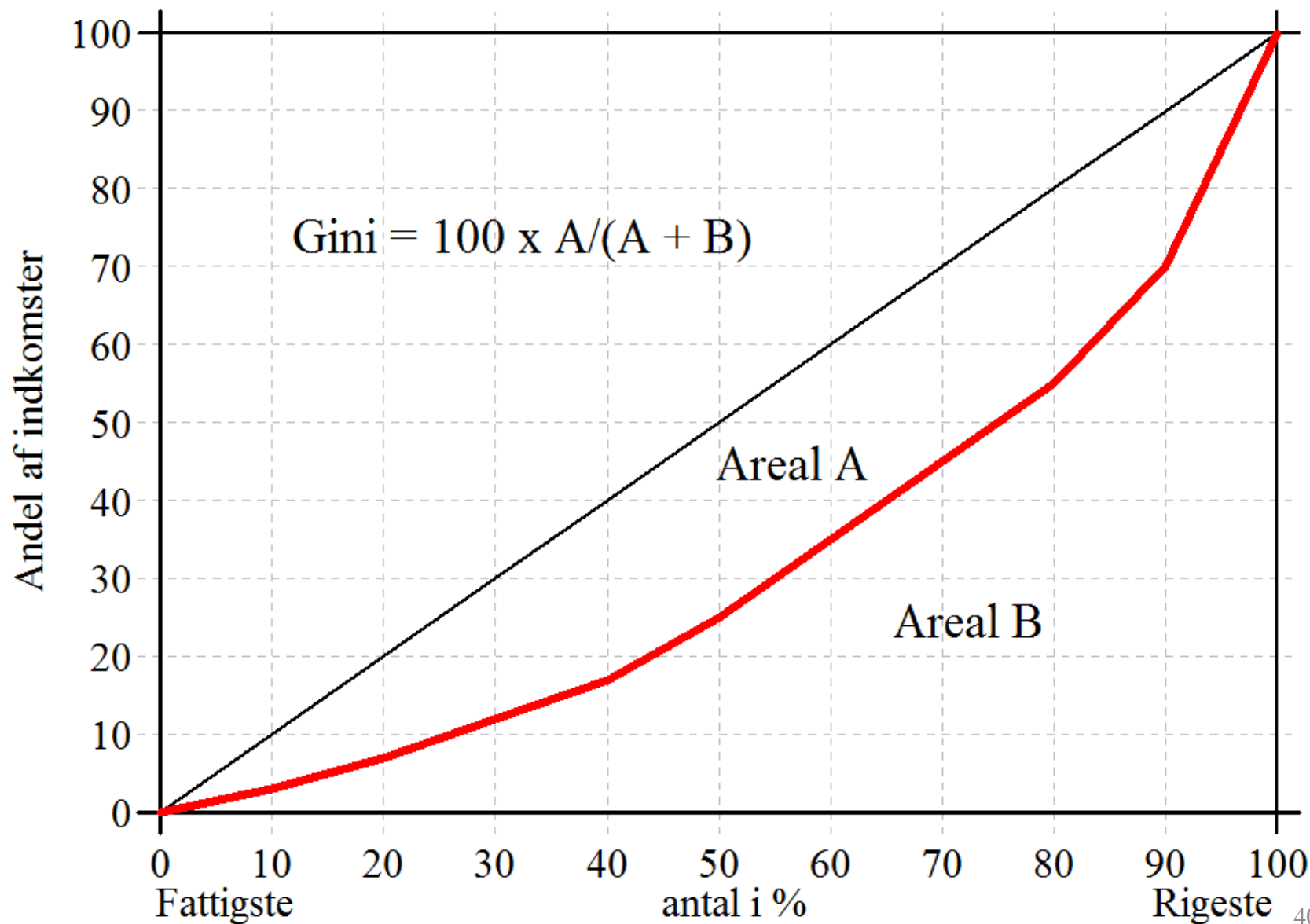
Civilsamfundet og den store politiske enighed

- Korruption: altid i top tre for lav korruption
- Tillid: generel også i top tre
- Tillid til myndigheder: Meget høj også
- **Vi er mærkelige**
- **Det gør meget muligt som ikke kan gøres i de fleste lande**
- De fleste store områder flerårige forlig i Folketinget:
Skole, forsvar ... 80-90% af MP'erne er i forliget.
- Budgetforlig: Hektiske forhandlinger om 1-3%
- Når flertallet skifter stadig samme politik

Hvorfor?

- Velfærdsstaten? OBS kausaliteten?
- Fordelingen: OBS kausaliteten? Næste slide

- Regeringer har pænt styr på økonomien
- Regeringsmedlemmer bliver ikke rige!

- Gode cirkler

Indkomstfordelingen: Mange mål – vi ser på Gini

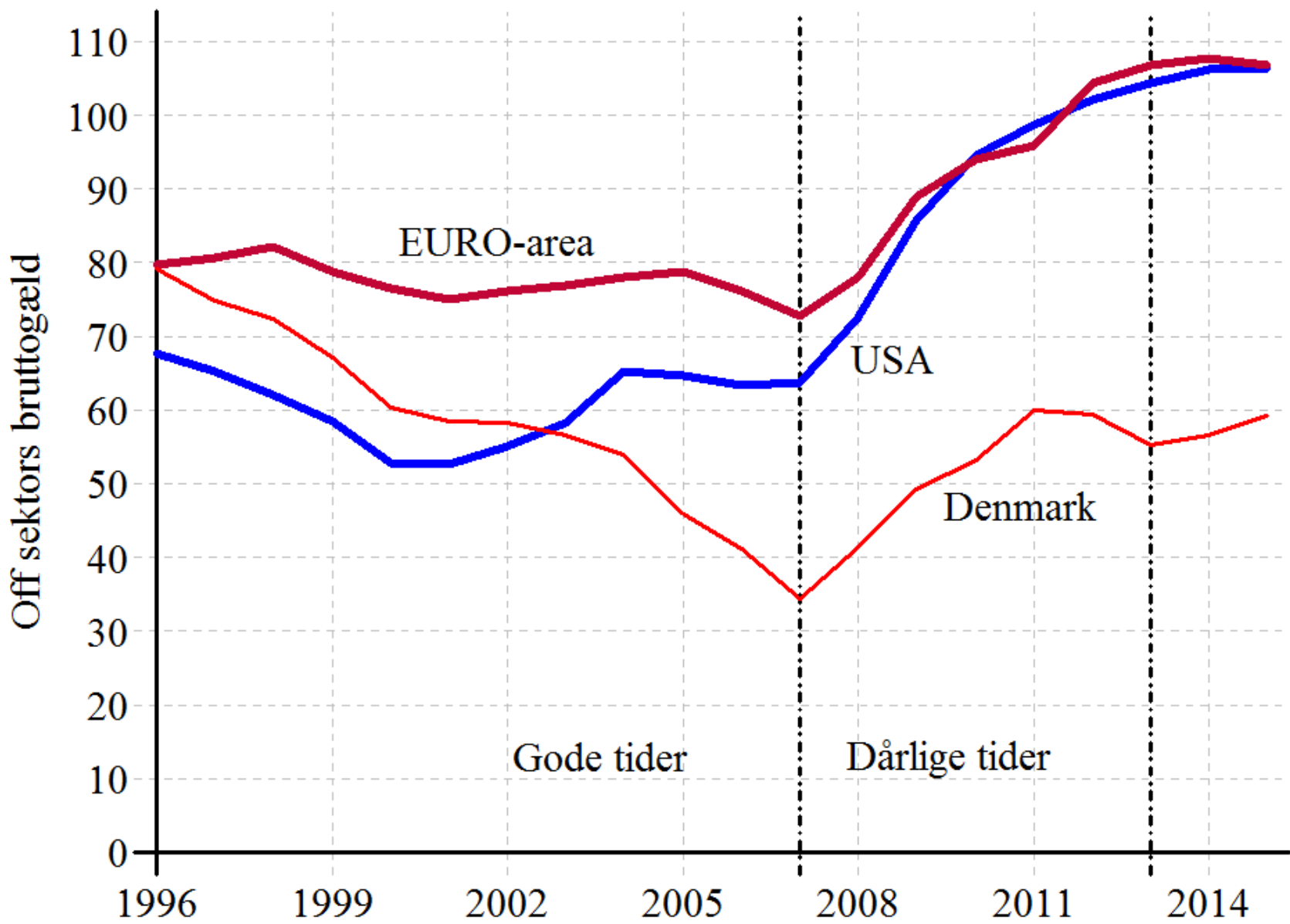
Danmark Gini = 25

- Historie: Mit gæt 1800 var Gini på ca 70 (ekstremt)
Feudalt samfund 0,7 godsejere fik 40% i fæste
- Jordreformer → Gini ned gradvist næsten ret linje
- I 1960 ca 25 – siden da ikke ret meget
- Dog i 1975 ca 22 → krise fordi profit negativ
- Siden tilbage til 25

- EU lande 27-40 – flest på ca 30. For EU samlet 45?
- USA lavest i 1975 ca 32 nu op til ca 40 regionalt 5-10
- Afrika-Latinamerika 40-50. Værste Brasilen, SA 60

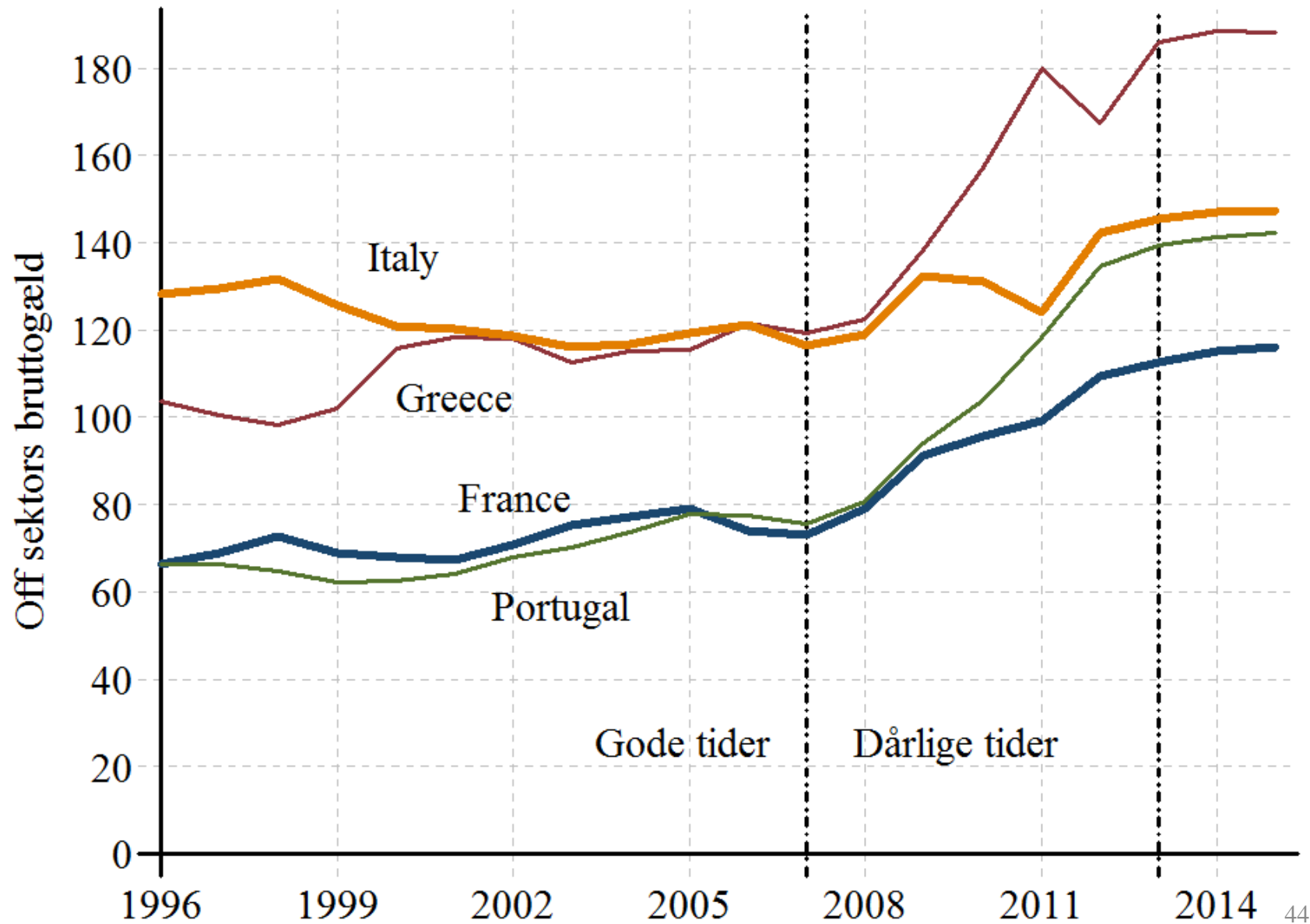
Ansvarlig politik:

- Off budget balancerer på langt sigt
- Keynes-politik: Et realistisk valg af U^*
- Når det går godt $U < U^*$ overskud $\rightarrow$ gæld ned
- Når det går skidt $U > U^*$ underskud $\rightarrow$ gæld op

- Uansvarlig Keynes-politik U^* vælges for lavt $\rightarrow$ gæld op på langt sigt
- Kritikere af Keynes: Politikere er 'uansvarlige', under pres for ekspandere for meget, dvs U^* for lav
- Test: er gælden i ligevægt på nul?

USA + Euro området uansvarlige: Danmark OK

Nogle vilde: Bemærk y-aksen ændret

Problemet:

- To partier slås: A vil have skatter ned, B vil have udgifter op → kompromis om at lade andre betale
- Dvs budgetunderskud, som betales af vores børn + børnebørn. PS: hvis de heller ikke vil ...
- Verden er fuld af rædsom politik
- Grækenland: Rige betaler ikke skat, fattige får subsidier
- Argentina: den ene hyperinflation efter den anden 28 nuller skåret
- I Danmark temmelig godt styr på tingene
- Moderat gæld, inflation, arbejdsløshed

Sammenfatning

- Det er gået rimeligt godt hidtil
- Trusler: Velfærdsstaten som gøgeunge
Kan vi holde balancen?
- Kan vi fastholde at det er Ok at politikere lover for meget, men alligevel er ansvarlige?
- **Så skal det nok gå alt sammen**